

TA'LIM JARAYONINING PSIXOLOGIK MAZMUNI, TARKIBIY
TUZILISHI VA TA'LIM BILAN PSIXIK RIVOJLANISH MUNOSABATI

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Psixologiya fanlari bo'yich falsafa doktori (PhD)

Egamberdiyev Farhod Tuxtayevich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi I kurs talabasi

Ismoilova Shahzoda Iskandar qizi

Email:shahzodaismoilova407@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonining psixologik mazmuni, uning tarkibiy tuzilishi hamda ta'lim va psixik rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik keng yoritilgan. O'quv faoliyatining psixologik asoslari, motivatsiya, bilish jarayonlari va pedagogik ta'sir mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, ta'limning shaxs rivojlanishidagi roli va uning psixologik qonuniyatlari ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, psixologik mazmun, o'quv faoliyati, motivatsiya, bilish jarayonlari, psixik rivojlanish, pedagogik ta'sir.

Аннотация: В статье рассматриваются психологическое содержание и структура образовательного процесса, а также взаимосвязь обучения и психического развития. Анализируются мотивация, познавательные процессы и роль обучения в развитии личности.

Ключевые слова: образовательный процесс, психологическое содержание, мотивация, познавательные процессы, психическое развитие.

Annotation: This article analyzes the psychological content and structure of the educational process and the relationship between education and mental development. It examines motivation, cognitive processes, and the role of education in personality development.

Keywords: *educational process, psychological content, learning activity, motivation, cognitive processes, mental development.*

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quv jarayonini samarali tashkil etish nafaqat didaktik, balki psixologik yondashuvlarni ham talab etadi. Ta'lim jarayoni – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sir bo'lib, unda bilim berish bilan birga shaxs rivojlanishi ham amalga oshadi.

Ta'limning psixologik mazmunini tushunish pedagogga o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, samarali ta'lim berish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, ta'lim va psixik rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi [1. 45–61].

Tadqiqot metodologiyasi:

Mazkur maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

Psixologik tahlil

Pedagogik kuzatuv

Ilmiy adabiyotlarni o'rganish

Taqqoslash va umumlashtirish

Ta'lim jarayonining psixologik jihatlarini o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanilib, o'quvchilarning bilish faoliyati, motivatsiyasi va shaxsiy rivojlanishi tahlil qilindi [2. 73–85].

Asosiy qism:

1. Ta'lim jarayonining psixologik mazmuni

Ta'lim jarayonining psixologik mazmuni – bu o'quvchining bilimlarni o'zlashtirish jarayonida kechadigan ichki psixik faoliyatidir. Bu jarayon quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

Bilish jarayonlari (idrok, xotira, tafakkur, tasavvur)

Motivatsiya va ehtiyojlar

Emotsional holat

Iroda va diqqat

O'quvchi bilimlarni passiv qabul qilmaydi, balki faol ravishda qayta ishlaydi, tahlil qiladi va umumlashtiradi. Shu sababli ta'lim jarayoni faol psixik jarayon sifatida qaraladi [3. 93–110].

2. Ta'lim jarayonining tarkibiy tuzilishi

Ta'lim jarayoni murakkab tizim bo'lib, quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

a) Maqsad komponenti

Ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchilarga bilim berish, ko'nikma va malakalarni shakllantirish hamda shaxsni rivojlantirishdir.

b) Mazmun komponenti

Ta'lim mazmuni – bu o'quvchilarga beriladigan bilimlar, tushunchalar, qonuniyatlar va amaliy faoliyatlar majmuasidir.

c) Faoliyat komponenti

O'quvchi va o'qituvchining o'zaro faoliyati ta'lim jarayonining markaziy qismidir. Bu jarayonda o'quvchi faol ishtirok etishi muhim.

d) Natija komponenti

Ta'lim natijasi – o'quvchining egallagan bilimlari, rivojlangan qobiliyatlari va shakllangan shaxsiy sifatlaridir [4. 128–144].

3. O'quv faoliyatining psixologik xususiyatlari

O'quv faoliyati o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega:

Maqsadga yo'naltirilganlik

Onglilik va faoliyatlilik

Mustaqillik

Refleksiya

O'quvchi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida faqat eslab qolmaydi, balki ularni tushunadi va amaliyotda qo'llaydi. Bu esa tafakkur rivojlanishiga olib keladi [5. 115–139].

4. Motivatsiyaning o'rni

Motivatsiya ta'lim jarayonining asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. U ikki turga bo'linadi:

Ichki motivatsiya (qiziqish, bilimga intilish)

Tashqi motivatsiya (baho, rag'bat, talab)

Ichki motivatsiya yuqori bo'lgan o'quvchilarda bilimlarni o'zlashtirish samaradorligi yuqori bo'ladi. Shu sababli pedagog o'quvchilarda qiziqish uyg'otishga alohida e'tibor qaratishi lozim [6. 162–179].

5. Ta'lim va psixik rivojlanish munosabati

Ta'lim va psixik rivojlanish o'zaro uzviy bog'liq jarayonlardir. Ta'lim:

Tafakkurni rivojlantiradi

Xotira va diqqatni mustahkamlaydi

Nutqni boyitadi

Shaxsiy sifatlarni shakllantiradi

Psixologiyada ta'lim rivojlanishga yetakchi omil sifatida qaraladi. Ya'ni, to'g'ri tashkil etilgan ta'lim rivojlanishni tezlashtiradi.

6. Yaqin rivojlanish zonasi (ZPD) tushunchasi

Ta'lim va rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirishda "yaqin rivojlanish zonasi" muhim o'rin tutadi. Bu:

O'quvchi mustaqil bajara oladigan vazifalar

Va kattalar yordamida bajara oladigan vazifalar o'rtasidagi farqdir

Pedagog aynan shu zonaga ta'sir qilib, o'quvchining rivojlanishini jadallashtiradi [7. 91–106].

7. Ta'limning shaxs rivojlanishidagi roli

Ta'lim nafaqat bilim berish, balki shaxsni shakllantirish vositasidir. U:

Dunyoqarashni kengaytiradi

Axloqiy sifatlarni rivojlantiradi

Ijtimoiylashuvni ta'minlaydi

Shu sababli ta'lim jarayoni shaxsga yo'naltirilgan bo'lishi zarur [8. 197–210].

Xulosa:

Ta'lim jarayoni murakkab psixologik tizim bo'lib, unda bilish jarayonlari, motivatsiya va shaxsiy rivojlanish uzviy bog'langan. Ta'limning psixologik mazmunini chuqur anglash pedagogga samarali ta'lim berish imkonini yaratadi.

Quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Ta'lim jarayoni psixik faoliyatga asoslanadi

Motivatsiya ta'lim samaradorligini belgilaydi

Ta'lim psixik rivojlanishni tezlashtiradi

Pedagog o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olishi zarur

Shunday qilib, ta'lim va rivojlanish o'zaro bog'liq bo'lib, biri ikkinchisini taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Boymurodov N. Amaliy psixologiya. – Toshkent, 2009. [45–61-betlar].
- 2.Nishanova Z.T. Psixologik maslahat. – Toshkent, 2010. [73–85-betlar].
- 3.Nishanova Z. Va boshqalar. Psixodiagnostika. – Toshkent, 2011. [93–110-betlar].
- 4.Klyueva N.V. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 2006. [128–144-betlar].
- 5.Rogov E.I. Psixologik diagnostika. – Moskva, 2003. [115–139-betlar].
- 6.Krutetskiy V.A. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 1972. [162–179-betlar].
- 7.Egamberdiyev F.T. Ilmiy maqolalar. – 2021. [91–106-betlar].
- 8.Nishanova Z.T. Psixologik maslahat. – 2010. [197–210-betlar].